

B: Berlin Lat. oct. 76 ff. 8v-11r

Ff. 8v-10v Intr7 (*Introductiones dialecticae Berolinenses*),

Ff. 11r, Intr7a (beginning only)

Ed. De Rijk, LM II-1 pp. 152-155

=====

®Introductiones dialecticae®

Ingredientibus logicam incipiendum est / a voce, cuius genus est sonus. Huius definitio talis est: Sonus est quicquid au/re percipitur¹. Sic definitur. Et sic dividitur: Sonus alius vox, alius non vox. / Sonus non vox, ut fragor arborum, collisio lapidum, et simil(ia). Sonusⁱ vox / est percussio aeris, quae formata plectro linguae per quasdam gutturis / cavitates, quae arteriae vocantur, ab animali profertur. Vox alia no/men, alia verbum, alia oratio. De nomine et verbo omittamus.

De oratione a/gamus. Oratio alia imperativa, alia optativa, alia coniunctiva, alia deprecativa, / alia indicativa vel enuntiativa quae propositio dicitur. Imperativa, ut ‘fac hoc’; optativa, / ut ‘utinam hobnus essem’; coniunctiva, ut ‘cum faciam vitulam², pro frugibus ipse / venito’; deprecativa, ut ‘adesto deus’; indicativa vel enuntiativa est eadem quae et / propositio dicitur.

Quae propositio sic definitur: Propositio est oratio verum falsumve significans. / Sic autem dividitur: Propositio alia categorica, alia hypothetica. De hypothe/tica nunc differre licet, et de categorica disserere.

Categorica propositio / dicitur praedicativa a verbo ‘categorico, -as, -at’, quod est ‘praedico, -as, -at’. Categorica propositio est quae habet praedicatum et subiectum cum copula verbi, ut ‘Socra/tes est homo’; ‘Socrates’ est subiectum, ‘homo’ praedicatum, ‘est’ copula.

Categorica / alia vera, alia falsa. Vera, ut ‘Socrates est homo’; falsa, ut ‘Socrates est lapis’. Iterum³ alia / affirmativa, alia negativa. Affirmativa, ut ‘Socrates est homo’; negativa, ut Socrates non est |**B9r**| homo’. Iterum⁴ alia universalis, alia particularis, alia indefinita, alia

¹ p(er)cipit(ur) B, precipitur De Rijk

² uitula(m) B, vitulum De Rijk

³ It(eru)m B, Item De Rijk

⁴ It(er)um B, Item De Rijk

singularis. / Universalis, quae habet universale signum, ut ‘omnis homo est animal’; particularis, / quae habet particulare signum, ut ‘quidam homo est animal’; indefinita, quae / nec universale signum habet nec particulare, ut ‘homo est animal’; singularis / propositio est quae habet singulare nomen in subiecto, ut ‘Socrates est homo’.

Et⁵ notandum / quod categorica propositio alia universalis affirmativa, ut ‘omnis homo est / animal’; alia universalis negativa, ut ‘nullus homo est animal’; alia particularis / affirmativa, ut ‘quidam homo est animal’; alia particularis negativa, ut ‘qui/dam homo non est animal’.

Deinde sciendum est quod trina est materia circa quam versa/tur omnis propositio: naturalis, contingens, remota. Naturalis est illa materia, / quando id quod praedicatur naturaliter inest subiecto, ut ‘homo est animal’. / Contingens est illa materia, in qua forma praedicatur de formato, ut / ‘Socrates est albus’. Remota est, quando id quod praedicatur nullo modo inest / subiecto, ut ‘Socrates est lapis’.

Postquam vidimus quod omnis propositio in tribus / sit materiebus, videndum est quae propositiones quibus propositionibus opponantur. / Universalis affirmativa et universalis negativa opponuntur sibi tanquam contrariae; nam ipsae contrariae sunt. Particularis affirmativa et particularis negativa / opponuntur sibi tanquam subcontrariae, quia ipsae [quoque] sunt <sub>contrariae. Universalis affir/mativa et particularis negativa opponuntur sibi tanquam contradictoriae, et / particularis affirmativa et universalis negativa tanquam contradictoriae. / Universalis affirmativa et particularis affirmativa et universalis negativa / et particularis negativa sunt sibi subalternae, ut in subiecto exemplo patebit.

Diagram

|B9v|

Dehinc de legibus earum dicendum est.

Lex contrariarum talis est. Si vera / est una, falsa est alia, ut si vera est haec ‘omnis homo est animal’, falsa est haec / ‘nullus homo est animal’. Inveniuntur etiam⁶ simul falsae, nunquam simul verae. / Et in contingenti materia, ut ‘omnis homo est albus’ ‘nullus homo est albus’, utrumque / falsum est.

Lex subcontrariarum talis est. Si falsa est una, vera est alia, / ut si falsa est haec ‘quidam homo non est animal’, vera est haec ‘quidam homo

⁵ & B, Primo *De Rijk*

⁶ &(iam) B, autem *De Rijk*

est animal'. Sed / non convertitur, ut si vera est 'quidam homo est <animal>⁷', falsa sit 'quidam homo non est animal'. / Inveniuntur enim simul verae, nunquam simul falsae. Similiter in contingenti materia, ut 'quidam homo est albus' 'quidam homo non est albus', utrumque verum est. /

Lex subalternarum talis est. Si vera est universalis, vera est et particularis, / ut si vera est 'omnis homo est animal', vera est 'quidam homo est animal'. Sed non convertitur, ut / si vera <est>⁸ 'quidam homo est animal', vera sit 'omnis homo est animal'. Iterum⁹ si falsa est / particularis 'quidam homo est animal', falsa est universalis 'omnis homo est animal'. / Sed non convertitur, ut si falsa est 'omnis homo est animal', falsa sit 'quidam homo est / animal. Possunt enim simul esse verae, nunquam simul falsae, ut 'omnis homo est / animal' 'quidam homo est animal' utrumque verum est.

Lex contradictoriarum / talis est, ut si vera sit una, falsa sit alia, ut si vera est 'omnis homo est animal', / falsa est 'quidam homo non est animal'.

Visa categorica, videndum est de / hypothetica.

Hypothetica dicitur conditionalis propositio. Ypothesis enim Graece, / conditio dicitur Latine; inde hypothetica dicitur, i.e. conditionalis.

Hypothetica / propositio est quae habet antecedens et consequens iunctum vel per 'si' vel per 'cum' / vel 'dum'. Per 'si', ut 'si Socrates est homo, Socrates est animal'; per 'cum', ut 'cum Socrates sit homo, Socrates est / animal', et similia.

Haec aliquando componitur ex duabus categoricis, aliquando / ex categorica et hypothetica, aliquando ex duabus hypotheticis. De / duabus ultimis differamus, et de ea quae constat ex duabus categoricis agamus.

Categorica probat categoricam aliquando gratia **|B10r|** praedicati, aliquando gratia subiecti, aliquando gratia utriusque. Quando gratia praedicati, / praedicata variantur, subiecta manent eadem, ut 'si Socrates est homo, Socrates est / animal'. Quando gratia subiecti, subiecta variantur, praedicata manent eadem, / ut 'si omnis homo est animal, Socrates est animal'.

⁷ animal *De Rijk, om. B*

⁸ <est> *supplevit De Rijk, om. B*

⁹ It(er)um *B, Item De Rijk*

Quando gratia praedicati categorica probat / categoricam, dantur quinque loca: a toto, a parte, a pari, ab oppositis, ab / immediatis; et quinque regulae.

Quando locus datur a toto, datur talis regula: De quocumque / totum, et partes eius sub divisione praedicantur. Verbi gratia: si Socrates est animal, Socrates / est rationalis vel irrationalis. Sed 'animal' est totum, partes vero 'rationale vel irrationale'. / Quare si in hac propositione 'Socrates est animal' totum praedicatur de Socrate, et partes eius de / eodem in hac alia 'Socrates est rationalis vel irrationalis'.

Quando locus datur a parte, datur / talis regula: De quocumque pars, et totum. Verbi gratia: si Socrates est homo, Socrates est animal. / Sed 'homo' est pars, 'animal' totum. Quare si in hac propositione 'Socrates est homo' pars praedica/tur de Socrate, et totum illius in hac alia de eodem 'Socrates est animal'.

Quando locus datur a pari, / datur talis regula: De quocumque praedicatur unum par, et reliquum. Verbi gratia: / si Socrates est homo, Socrates est risibilis. Sed 'homo' et 'risibile' paria sunt. Quare si in hac propositione / 'Socrates est homo' unum par praedicatur de Socrate, et reliquum de eodem in hac alia 'Socrates est / risibilis'.

Quando locus datur ab oppositis, datur talis regula: De quocumque praedicatur / unum oppositum, oppositum illius oppositi removetur ab eodem. Verbi gratia: / si Socrates est homo, Socrates non est lapis. Sed 'homo' et 'lapis' opposita sunt. Quare si in hac propositio/ne 'Socrates est homo' unum oppositum praedicatur de Socrate, et oppositum illius oppositi re/movetur ab¹⁰ eodem in hac alia 'Socrates <non>¹¹ est lapis'.

Quando locus datur ab immediatis, da/tur talis regula: De quocumque praedicatur unum immediatum, immediatum illius im/mediati removetur ab eodem. Verbi gratia: si Socrates est sanus, Socrates non est aeger. / Sed 'sanus' et 'aeger' sunt immediata. Quare si in hac propositione 'Socrates est sanus' unum imme/diatum praedicatur de Socrate, et immediatum illius immediati removetur ab¹² eodem / in hac alia 'Socrates non est aeger'.

¶ Quando categorica probat categoricam |**B10v**| gratia subiecti, tria loca: a toto, a parte, a pari; et tres regulae. /

Quando locus datur a toto, datur talis regula: Quicquid praedicatur de toto, et de par/te, ut 'si omnis homo est animal, Socrates est animal'.

¹⁰ ab *scripsi*, de *B et De Rijk*

¹¹ <non> *supplevit De Rijk, om. B*

¹² ab *scripsi*, de *B et De Rijk*

Sed ‘animal’ est totum, ‘Socrates’ est pars. Quare si / in hac propositione ‘omnis homo est animal’ ‘animal’ praedicatur de toto, et de parte eius in hac / alia ‘Socrates est animal’.

Quando locus datur a parte, datur talis regula: Quicquid praedi/catur de parte universaliter, et de toto particulariter. Verbi gratia: si omnis homo <est>¹³ / corpus, quoddam animal est corpus’. Sed ‘animal’ est totum, ‘homo’ pars. Quare si in hac propositione / ‘omnis homo est corpus’ ‘corpus’ praedicatur de parte universaliter, et de toto particula/riter in hac alia ‘quoddam animal est corpus’.

Quando locus datur a pari, datur talis regula: / Quicquid praedicatur de pari, et de reliquo, ut ‘si omnis homo est animal, omne risibile / est animal’. Sed ‘homo’ et ‘risibile’ sunt paria. Quare si in hac propositione ‘omnis homo est animal’ / ‘animal’ praedicatur de homine, et de pari eius in hac alia ‘omne risibile est animal’. /

¶ Quando categorica probat hypotheticam¹⁴ datur talis regula: Si aliquid praedicatur / de aliquo universaliter, tunc si aliquid praedicatur de praedicato universaliter, illud idem / praedicatur de subiecto universaliter. Verbi gratia: si omnis homo est animal, tunc si omne / animal est corpus, omnis homo est corpus’.

¶ <Alia¹⁵ regula>: Si aliquid praedicatur de aliquo universaliter, / tunc si aliquid praedicatur de subiecto universaliter, illud idem praedicatur de praedicato / particulariter. Verbi gratia: si omnis homo est animal, tunc si omnis homo est corpus, quoddam / animal est corpus.

¶ Argumentum est oratio rei dubiae faciens fidem.

¶ Argu/mentatio est argumenti per orationem explicatio.

Quae dividitur in tria: in syllogismum et in enthymema et in inductionem. Syllogismus est oratio in qua positis quibusdam `et` concessis necesse est aliud evenire quam ea quae concessa sunt, ut ‘Socrates est homo, sed omnis / homo est animal, igitur Socrates est animal’. Enthymema interpretatur festina conclusio, quia / posito uno et concessio statim fit conclusio; verbi gratia: ‘Socrates est homo, igitur est animal’. / Inductio est oratio in qua positis quibusdam et concessis fit conclusio; verbi gratia: / ‘qui canit cantor est, et qui pingit pictor est, igitur qui docet doctor est’. |B11r|

¹³ <est> *supplevit De Rijk, om. B*

¹⁴ hypotheticam *scripsi, categ(oricam) B et De Rijk, qui supplevit <gratia utriusque>*

¹⁵ <Alia regula> *supplevi*

F. 11r Intr. 7a = De Rijk, LM II-1 p. 155

(TULLIUSⁱⁱ) Logica est *ratio* i.e. scientia *disserendi* i.e. disputandi *diligens* / i.e. integra et perfecta. Sed quia disputatur argumentis, argumenta autem explicantur / syllogismis, syllogismi vero contexuntur propositionibus, propositiones vero constant ex termi/nis, termini autem sunt nomen et verbum, ideo de nomine et verbo dicamus.

Nomen est / vox significativa ad placitum sine tempore cuius nulla pars extra significat fi/nita recta. 'Nomen est vox' hic removet sonos; 'significativa' hic removet / non significativas; 'ad placitum' removet voces significantes naturaliter; 'sine tempore' / removet verbum, quod cum tempore significat; 'cuius nulla pars extra significat' remo/vet orationem, cuius partes aliquid extra significant, i.e. propriam significationem habent in / ipso toto; 'finita' removet infinitas, ut 'non homo'; removet non rectas, cum / dicit 'recta', ut 'domini' 'domino' et similia.

Sed quia haec definitio subiecti termi/ni prolixa est, brevius sic dicamus: subiectus terminus est nomen finitum rectum¹⁶ /

ⁱ Vide Boethium, *In Periherm.* ed. sec. I, p. 4.18-20

ⁱⁱ Cicero, *Topica* 6

¹⁶ hic librarius desinit, et tractatum de rhetorica incipit